

Arbeidsmarkedet

Foreløpige tall fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR) viser en nedgang i samlet sysselsetting på 0,6 prosent i fjor. I 2002 var det en økning på 0,3 prosent. Ifølge SSBs arbeidskraftsundersøkelse (AKU) gikk arbeidsledigheten opp fra 3,9 prosent av arbeidstyrken i 2002 til 4,5 prosent i 2003. Arbeidsstyrken forble dermed tilnærmet uendret. Samtidig økte befolkningen i aldersgruppen 16-74 år med 0,7 prosent, noe som innebærer at yrkesprosenten (som angir forholdet mellom arbeidsstyrken og befolkningen i arbeidsdyktig alder) gikk ned i forhold til det historisk sett høye nivået fra de siste årene. Dette er noe som er typisk for perioder med høy ledighet. En del arbeidssøkere vil i slike perioder gjerne trekke seg ut av arbeidstyrken, ettersom det da er vanskeligere å skaffe seg jobb enn ellers.

De sesongjusterte tallene fra AKU viser en beskjeden oppgang i sysselsettingen i perioden 1999 til 1. halvår 2002. Deretter har tallet gått nedover, før sysselsettingen igjen begynte å vise tegn til økning i 2. halvår 2003. Arbeidsledigheten, målt i AKU, har vist en klart stigende tendens gjennom de siste fire-fem årene. Spesielt i perioden 2. halvår 2002 til 1. halvår 2003 var økningen sterk. Siden har ledigheten flatet ut og stabilisert seg på noe som kan se ut som et vendepunkt. Sesongjustert minket AKU-ledigheten med kun

1 000 fra 3. til 4. kvartal 2003. Nedgangen er imidlertid klart innenfor feilmarginen for endringstall i utvalgsundersøkelsen. Dette bildet gjenfinnes til dels også i tallene fra Aetat. Den sesongjusterte registrerte ledigheten har vært relativt stabil fra 1998 t.o.m. 1. halvår 2001, for deretter å øke markert fram til sommeren 2003. Den månedlige tilgangen på ledige stillinger annonsert i media var i gjennomsnitt betydelig lavere i fjor, sammenlignet med de siste årene. Slik var det også i 2002.

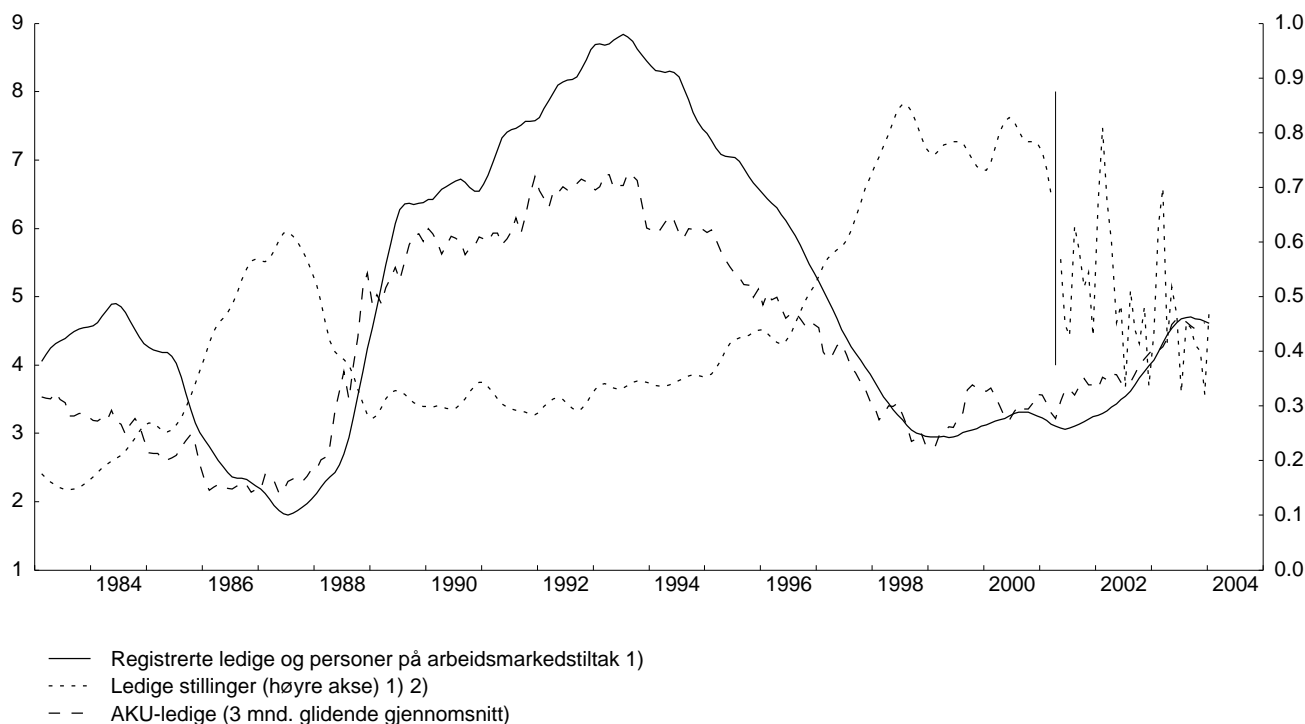
Sysselsettingen

De foreløpige tallene fra KNR viser at det i 2003 i gjennomsnitt var sysselsatt 2 303 000 personer, en nedgang på 0,6 prosent fra året før. Etter å ha opplevd rekordhøye antall sysselsatte i 2001 og 2002, har sysselsettingen i 2003 altså gått ned. Det var utviklingen for lønnstakergruppen som bidro til nedgangen i samlet sysselsetting i fjor. Mens tallet på selvstendig næringsdrivende økte med 1,0 prosent, er nedgangen i lønnstakersysselsettingen anslått til 0,7 prosent.

Antallet utførte timeverk gikk ned med 1,2 prosent fra 2002 til 2003, noe mer enn antall sysselsatte. Nedgangen i sysselsettingen siste år kom blant heltidssysselsatte, ifølge AKU, mens antallet sysselsatte på deltid var tilnærmet uendret. Dette, sammen med en reduk-

Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger, månedstall. 1983-2004

Prosent av arbeidstyrken. Sesongjustert og glattet

1) Justert bakover for brudd i serien fra januar 1999.

2) Brudd i statistikken for beholdning av ledige stillinger fom. mai 2001. Dataene er derfor ikke glattet og sesongjustert etter dette.

Kilde: Aetat Arbeidsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

sjon i betalt overtid og økt sykefravær, forklarer at antallet utførte timeverk gikk sterkere ned enn reduksjonen i sysselsettingen skulle tilsi. Utviklingen var imidlertid ulik for menn og kvinner og for enkelte aldersgrupper. Blant menn gikk antallet sysselsatte på heltid ned med 21 000 i forhold til 2002, mens antallet på deltid gikk opp. Nedgangen totalt sett blant kvinner var ikke så stor som for menn, og det var dessuten de deltidssysselsatte som her bidro til nedgang. Nedgangen i sysselsettingen kom hovedsakelig blant heltidsarbeidende menn i alderen 25-54 år. Aldersgruppen 55-66 år hadde totalt sett en motsatt utvikling, ettersom antallet sysselsatte gikk opp med 18 000.

Det var nedgang i sysselsettingen i 2003 både i industrien og i offentlig forvaltning, mens store deler av privat tjenesteyting (bortsett fra samferdsel) viste

vekst i forhold til året før. Totalt sett minket tallet på sysselsatte i offentlig forvaltning med 4 000 personer eller 0,5 prosent i 2003. Antallet utførte timeverk gikk ned med 0,9 prosent i forhold til året før. Reduksjonen i sysselsettingen var omtrent like stor for statlig som for kommunal forvaltning. Blant de største næringene var det industrien og primærnæringen som i fjor opplevde sterkest prosentvis nedgang i antallet sysselsatte (hhv. -4,6 og -4,5 prosent). Industrisysselsettingen gikk tilbake for femte året på rad, og det var spesielt skipsbygging samt tekstil- og bekledningsindustrien som prosentvis gikk mest ned. Varehandel (ekskl. bilreparasjon) hadde en oppgang i forhold til året før, og skilte seg dermed ut i forhold til andre næringer. Økningen i (den private) bygg- og anleggsvirksomheten og noe av nedgangen i offentlig sektor kan forklares med at produksjonsvirksomheten til Statens vegvesen ble skilt ut som eget aksjeselskap (Mesta) fra 1. januar 2003.

Hovedtall for arbeidsmarkedet. 1 000 personer

	Nivå 2003	Endring fra året før	
		2002	2003
Befolkning i yrkesaktiv alder 16-74 år	3 257	20	23
16-24 år	492	4	3
25-54 år	1 931	-5	-1
55-74 år	834	21	21
Arbeidsstyrken (AKU) ¹	2 375	17	-3
Arbeidsledige	107	9	14
Sysselsatte (NR) ¹	2 303	8	-14
Utenlandske sjøfolk på norske skip	25	0	0
Statistiske avvik ²	-10	0	-3
Utførte timeverk (mill.)	3 079	-30	-36

¹ Arbeidsstyrken omfatter bare personer bosatt i Norge, mens antall sysselsatte også omfatter utlendinger på norske skip. Ved summering av antall sysselsatte og arbeidsledige til antall personer i arbeidsstyrken, må derfor utenlandske sjøfolk på norske skip holdes utenfor.

² Det statistiske avviket skyldes at det er ulike statistiske kilder for arbeidsstyrken og komponentene av denne.

Kilder: Statistisk sentralbyrå.

Arbeidsstyrken

Ifølge AKU var det i 2003 gjennomsnittlig 2 375 000 personer i arbeidsstyrken, tilnærmet uendret fra året før. Når antallet personer i yrkesaktiv alder samtidig økte, førte dette til at den gjennomsnittlige yrkesdeltakelsen i 2003 for første gang siden 1993 gikk ned i forhold til året før. Det kan dermed se ut til at en del arbeidssøkere har trukket seg ut av arbeidsstyrken som følge av at arbeidsmarkedet i lengre tid har vært vanskelig, med stadig økende ledighet. Også i årene frem mot 1993, året med den høyeste arbeidsledigheten noensinne, gikk yrkesdeltakelsen ned.

Fra 2002 til 2003 var det totalt sett en økning på 23 000 i befolkningen i alderen 16-74 år. I den yngste aldersgruppen (16-24 år), som er preget av forholdsvis lav yrkesdeltakelse, økte antallet personer med 3 000. I aldersgruppen 25-54 år, der yrkesdeltakelsen

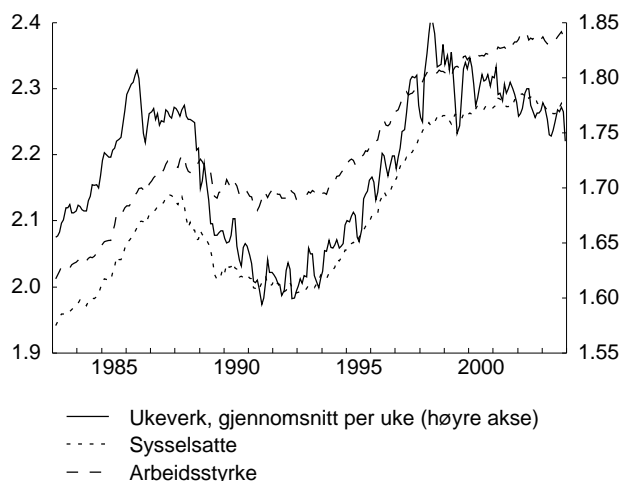
Sysselsetting og utførte timeverk etter næring

Sysselsatte i 1 000 personer, timeverk i millioner, NR. Vekstrater i prosent fra året før

	Sysselsatte personer (1 000)		Utførte timeverk (mill.)		Vekstrater fra 2002	
	Nivå 2003	Endring fra 2002	Nivå 2003	Endring fra 2002	Per- soner	Time- verk
I alt	2303	-14	3079	-36	-0,6	-1,2
Olje og utenriks sjøfart	69	-1	122	-3	-1,8	-2,0
Fastlands-Norge	2234	-13	2958	-34	-0,6	-1,1
Industri og bergverksdrift	280	-14	414	-23	-4,6	-5,3
Annen vareproduksjon	230	0	386	-4	0,1	-1,1
Primærnæringer	84	-4	159	-8	-4,5	-4,5
Elektrisitetforsyning	15	0	22	0	-1,6	-1,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	132	4	205	3	3,4	1,7
Tjenesteyting	1003	4	1331	1	0,4	0,1
Varehandel	317	7	415	8	2,3	1,8
Samferdsel	147	-4	212	-7	-2,5	-3,2
Annen tjenesteyting	539	1	704	1	0,2	0,1
Offentlig forvaltning	721	-4	827	-7	-0,5	-0,9
Statlig forvaltning	265	-2	343	-4	-0,6	-1,2
Kommunal forvaltning	455	-2	485	-3	-0,4	-0,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Arbeidsstyrke, sysselsetting og ukeverk. 1983-2003 Millioner. Sesongjusterte og glattede månedstall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

er høy, var det en nedgang på 1 000 personer. Som i 2002 var økningen størst i aldersgruppen 55-74 år, med en oppgang på 21 000 personer. Innenfor denne aldersgruppen kom veksten blant dem under 67 år, mens de over 67 år trakk svakt i motsatt retning.

For befolkningen i alderen 16-74 år var yrkesdeltakelsen 72,9 prosent i 2003, mot 73,5 prosent året før. Deltakelsen har med dette gått ned etter 9 år med økning. Justert for brudd i tidsserien var yrkesdeltakelsen i 2002 den høyeste som er målt i Norge, om lag 1,6 prosentpoeng over nivået i 1987 som representerer slutten på forrige konjunkturoppgang. Den gang hadde imidlertid menn en høyere yrkesdeltakelse enn i dag, om lag 2,7 prosentpoeng, mens yrkesdeltakelsen blant kvinner var rundt 4,8 prosentpoeng lavere enn dagens nivå. Forskjellen mellom kvinners og menns gjennomsnittlige yrkesprosent ble ytterligere redusert i fjor, og var 7,6 prosentpoeng på årsbasis. I 1987 var denne forskjellen om lag 15 prosentpoeng. I den eldste aldersgruppen, dvs. 55 år og over, var det i fjor en økning i yrkesprosenten, mens det i alle de øvrige aldersgruppene var nedgang. Reduksjonen var sterkest for personer i alderen 16-19 år og 25-39 år. Yrkesprosenten blant ungdom (16-24 år) var i 2003 om lag 6,3 prosentpoeng lavere enn i 1987. Andelen ungdom under utdanning har imidlertid i flere år ligget vesentlig høyere enn den gang, og var lik 58 prosent i 2003.

Yrkesdeltakelsen blant personer 15-64 år i OECD-landene samlet var i 2002 på 69,9 prosent, i EU 69,8 prosent og i USA 76,4 prosent. Yrkesprosenten for personer 16-64 år i Norge var 80,3 prosent, mens tilsvarende yrkesprosent i Sverige og Danmark var henholdsvis 79,0 og 79,9 prosent, ifølge OECD (Employment Outlook 2003). Den høye yrkesfrekvensen i Norden har sammenheng med at kvinner her er mer yrkesaktive enn ellers i verden. I Norge er riktignok andelen deltidsarbeidende relativt høy blant kvinner,

Registrerte helt arbeidsledige og ledige stillinger. 1 000 personer

	Januar 2004	Endring fra januar 2003
Registrerte helt ledige	102,3	6,2
- helt permitterte	8,5	0,0
Delvis permitterte	5,4	0,9
Ordinære tiltaksdeltakere ¹	17,9	7,1
Tilgang ledige stillinger annonsert i media ²	11,4	1,7
Beholdning ledige stillinger	11,5	0,8

¹ Yrkeshemmede på ordinære tiltak er ikke inkludert.

² Tilgang på registrerte ledige stillinger i løpet av en måned.

Kilde: Aetat Arbeidsdirektoratet.

med en andel i 2002 på 33,4 prosent av de sysselsatte, mot 18,8 prosent i OECD (avtalt arbeidstid mindre enn 30 timer i uken). Yrkesdeltakelsen blant de eldre i Norge må også sies å være høy i internasjonal målestokk, med en andel på 69,7 prosent i alderen 55-64 år. Også i de andre nordiske land er yrkesdeltakelsen blant de eldre høy. Gjennomsnittet for den samme aldersgruppen i EU og OECD lå på hhv. 43,2 og 51,9 prosent.

Ledigheten

Ifølge AKU var det gjennomsnittlig 107 000 arbeidsledige i 2003, 14 000 flere enn året før. Som andel av arbeidsstyrken tilsvarende dette en økning fra 3,9 til 4,5 prosent. De sesongjusterte ledighetstallene fra AKU viser en forholdsvis jevn stigning fra bunnivået på 2,8 prosent i begynnelsen av 1999, når en ser bort for noe som i ettertid ser ut til å være betydelig «støy» i dataene rundt årsskiftet 1999/2000. I 2. halvår 2002 tiltok imidlertid økningen i arbeidsledigheten, før nivået etter 5 år med stigning stabiliserte seg på rundt 4,6 prosent i 2. halvår 2003. Summen av registrerte helt ledige og personer på ordinære arbeidsmarkedstiltak har vist til dels samme trendmessige utvikling, men i Aetats tall var det ikke sikre tegn til økning før i 2. halvår 2001. Ved utgangen av januar 2004 var 102 300 personer registrert helt ledige. Dette utgjorde 4,3 prosent av arbeidsstyrken, mot 4,1 på samme tidspunkt året før.

I 2003 var det i gjennomsnitt 92 600 registrerte helt ledige ved arbeidskontorene, en økning på 23 prosent i forhold til året før. Gjennomsnittlig antall personer registrert på ordinære arbeidsmarkedstiltak gikk opp med 5 000 til 14 300 personer i 2003.

I 2003 var det ifølge AKU gjennomsnittlig 22 000 langtidsledige, dvs. personer med en sammenhengende ledighetsperiode på over et halvt år fram til intervjudtidspunktet. De langtidsledige utgjorde 20 prosent av alle arbeidsledige i 2003, uendret fra året før. I perioden fra 1993 til 1995 lå andelen langtidsledige stabilt på rundt 40 prosent, for så å falle til 30 prosent i 1996, 27 prosent i 1997, 19 prosent i 1998, og videre ned til 16 prosent i årene 1999-2001.

Som med den generelle utviklingen for hele landet, har det skjedd vesentlige endringer i den registrerte

Arbeidsmarkedsstatistikken – noen forklaringer

De viktigste statistikkildene om arbeidsmarkedet er Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU) og registerstatistikken fra Aetat Arbeidsdirektoratet. Sammen med annen økonomisk statistikk danner disse grunnlaget for et helhetsbilde av arbeidsmarkedet i nasjonalregnskapet (NR/ KNR).

Arbeidskraftundersøkelsene – AKU

Tallene i AKU er beregnet på grunnlag av intervju med et utvalg av befolkningen på 24 000 personer i kvartalet. Siden AKU er en utvalgsundersøkelse, må en ta hensyn til utvalgsusikkerheten ved tolkning av tallene. En nærmere redegjørelse for AKU finnes i «Arbeidskraftundersøkelsen 2001» (NOS C 748) eller på <http://www.ssb.no/emner/aku/om.html>.

Sysselsatte: Personer som utførte inntektsgivende arbeid av minst en times varighet i undersøkelsesuken. Vernepliktige og personer som var fraværende fra arbeid på grunn av sykdom, permisjon eller ferie er også inkludert som sysselsatte.

Arbeidsledige: Personer helt uten inntektsgivende arbeid som har søkt arbeid siste fire uker og som kan påta seg arbeid innen to uker etter intervjuetidspunktet.

Langtidsledige: Arbeidsledige med en sammenhengende ledighetsperiode på 27 uker eller mer inntil intervjuetidspunktet.

Undersysselsatte: Deltidssysselsatte personer som har forsøkt å få lengre arbeidstid. De må kunne starte med økt arbeidstid innen en måned.

Arbeidsstyrken: Summen av sysselsatte og arbeidsledige.

Yrkesprosent: Andelen av alle personer fra 16 til 74 år som er i arbeidsstyrken. Yrkesprosent innenfor en befolkningsgruppe viser andelen av befolkningsgruppen som befinner seg i arbeidsstyrken.

Statistikk fra Aetat Arbeidsdirektoratet

Aetat Arbeidsdirektoratet lager statistikk over arbeidsledige, tiltaksdeltakere og ledige stillinger hovedsakelig basert på egne registre.

Arbeidssøkere: Summen av ordinære arbeidssøkere og yrkeshemmede.

Ordinære arbeidssøkere: Personer som søker inntektsgivende arbeid ved arbeidskontorene, og som er disponible for det arbeid som søkes. Hvorvidt en person er i arbeid eller ikke er uten betydning. Ordinære arbeidssøkere omfatter arbeidssøkerstatusene registrerte helt ledige, ordinære tiltaksdeltakere, delvis sysselsatte og andre ordinære arbeidssøkere.

Registrerte helt ledige: Omfatter alle ordinære arbeidssøkere som har vært uten inntektsgivende arbeid de siste to ukene. Skoleungdom og personer på arbeidsmarkedstiltak regnes ikke med til denne gruppen.

Langtidsledige: Omfatter registrerte helt ledige som har hatt en sammenhengende ledighetsperiode på 26 uker eller mer inntil registreringstidspunktet. Måling av ledighetens varighet er endret litt fra og med mai 2001. Opphold som helt ledig i

mindre enn 2 uker regnes etter dette ikke som brudd i ledighetsperioden. Tidligere var denne grensen satt til 1 uke for fullt sysselsatte. Samtidig ble rutineene for registrering av starttidspunkt som helt ledig etter avsluttet tiltaksperiode endret. Nå gjøres dette maskinelt, mot manuell registrering før. Denne omleggingen kan ha betydning for statistikken.

Ordinære tiltaksdeltakere: Omfatter alle ordinære arbeidssøkere som ved opptellingstidspunktet deltar på ordinære tiltak. De ordinære arbeidsmarkedstiltakene inndeles i hovedgruppene sysselsettingstiltak i offentlig virksomhet, lønnstilskudd til arbeidsgivere, arbeidsmarkedsopplæring, praksisplasser/arbeidstreningstiltak og vikarplasser.

Delvis sysselsatte: Omfatter alle ordinære arbeidssøkere som har hatt inntektsgivende arbeid i løpet av de to siste ukene, men med mindre enn normal arbeidstid og som søker arbeid med lengre arbeidstid.

Andre ordinære arbeidssøkere: Omfatter de som er i vanlig arbeid og som søker ny jobb ved å registrere seg på arbeidskontoret, skoleelever/studentene som søker jobb men som har utdanning som hovedaktivitet, samt de som mottar dagpenger under etablering av egen virksomhet.

Yrkeshemmede: Omfatter arbeidssøkere som på grunn av ulik funksjonshemming har vansker med å få arbeid. Dette er personer som vurderes med sikte på yrkesmessig attføring eller som er på attføringstiltak.

Permitterte arbeidssøkere: Omfatter helt permitterte og delvis permitterte (med innskrenket arbeidstid). Helt permitterte inkluderes i statistikken over helt ledige, mens delvis permitterte anses som delvis sysselsatte.

Registrerte arbeidssøkere uten ordinært arbeid: Summen av registrerte helt ledige og sysselsatte i ordinære arbeidsmarkedstiltak (utenom yrkeshemmede). Dette omtales også som «bruttoledighet».

Fra og med 1999 endret Aetat Arbeidsdirektoratet definisjonene av registrerte helt ledige og delvis sysselsatte. Arbeidssøkerne ble tidligere gruppert som helt ledige eller delvis sysselsatte utfra eventuell avkorting i dagpengeutbetalingen. Personer med uavkortet dagpengeutbetalinger ble automatisk registrert som helt ledige, mens personer med avkorting ble registrert som delvis sysselsatte. Fra og med 1999 er det hvorvidt arbeidssøkerne oppgir å ha vært i lønnet arbeid eller ikke de siste to ukene som avgjør om de skal regnes som delvis eller helt ledige. Definisjonsendringen medførte en tallmessig økning i ledigheten på ca. 7 prosent i gjennomsnitt for 1999, hvilket tilsvarte en nedgang i delvis sysselsatte på ca. 10 prosent.

Fra og med mai 2001 startet Aetat overgangen til et nytt saksbehandlingssystem, Arena. Rutiner og metoder for registrering av arbeidssøkere og ledige stillinger er endret. Aetats analyser tyder på ubetydelige endringer i statistikken over beholdningen av helt ledige, delvis sysselsatte, ordinære tiltaksdeltakere og yrkeshemmede, mens det var klare brudd i statistikken over beholdningen av ledige stillinger og i alle dataserier som er fordelt på yrke.

Forts.

Forts.

Nasjonalregnskapet (NR/KNR)

Sysselsatte personer: Gjennomsnittlig antall sysselsatte over året. Dette begrepet ligger nær opp til tilsvarende definisjon i AKU.

Utførte timeverk: Antall utførte timeverk over hele året (inklusive overtid).

Normalårsverk: Antall sysselsatte omregnet til heltids-sysselsatte. For lønnstakere benyttes andel av full stilling eller dellønnsbrøk som vekt, for selvstendige tas det utgangspunkt i arbeidstiden for mannlige selvstendige. Utgangspunktet for definisjonen er at timeverkstallet i et normalårsverk er lik faktisk årlig arbeidstid for heltids-sysselsatte.

Kilder til avvik

Justert for systematiske nivåforskjeller er det gjennomgående god overensstemmelse i anslaget på totalt antall sysselsatte i nasjonalregnskapet (NR) og i AKU. Den systematiske nivåforskjellen skyldes at utlendinger i utenriks sjøfart ikke dekkes av AKU, mens de er med i NR. Tallet baserer seg på opplysninger fra Norges Rederiforbunds sysselsettingsundersøkelser.

Det er større forskjeller mellom AKU og NR når det gjelder tallene for utførte timeverk/ukeverk. Spørsmålene i AKU er alltid knyttet til en hel uke. Dette medfører at første og siste uke i kvartalet ikke kan deles, i motsetning til i NR.

Normalt har arbeidsledigheten ifølge AKU vært større enn antall registrerte helt ledige i Aetat-statistikken, fordi ikke alle som har søkt arbeid har registrert seg ved arbeidskontorene og fordi en del av de som deltar på opplæringstiltak klassifiseres som arbeidsledige i AKU. I motsatt retning trekker at en del av de registrerte helt ledige i Aetat ikke klassifiseres som arbeidsledige i AKU, enten fordi de ikke aktivt har forsøkt å skaffe seg arbeid de siste 4 uker, eller fordi de ikke er umiddelbart tilgjengelige for arbeid. Særlig gjelder dette eldre personer med lange ledighetsperioder.

Etter omleggingen av AKU i 1996 ble forskjellen mellom de to ledighetsmålene større. AKU-ledigheten økte med om lag 0,5 prosentpoeng. Hovedårsaken til dette var redusert krav til tilgjengelighet for å bli regnet som arbeidsledig. Etter Aetat Arbeidsdirektoratets definisjonsendring i 1999 økte antall registrerte ledige med i underkant av 0,3 prosentpoeng. Forskjellen mellom de to ledighetsmålene ble dermed mindre igjen.

arbeidsledigheten fylkesvis. I 1999 og 2000 økte ledigheten i fylker der oljerelatert virksomhet og skipsverftsindustri sto sterkt. Mens ledighetsøkningen var betydelig i Rogaland, var økningen mer beskjeden i Agder-fylkene, Nord-Trøndelag og i flere vestlandsfylker. Samtidig fortsatte ledigheten å falle i store deler av Østlandet. I 2001 snudde utviklingen til en viss grad: Ledigheten sank mest i Rogaland og Nord-Trøndelag, og økte betydelig i Oslo og Akershus. Som i 2002 økte ledigheten i fjor i samtlige fylker. Denne gangen var oppgangen sterkere i Akershus og Møre og Romsdal. Fylkene i nord opplevde i likhet med året før den svakeste prosentvise økningen i ledigheten. Oppland og Sogn og Fjordane hadde lavest registrert ledighet i 2003, med 2,7 prosent. Finnmark hadde også i fjoråret klart høyest registrert ledighet, med 5,7 prosent, fulgt av Oslo med 4,9 prosent.

Arbeidsmarkedstiltakene bidro til å dempe de geografiske forskjellene i registrert ledighet, ettersom andelen på ordinære tiltak var høyest i fylker med høy ledighet og lavest i fylker med lav ledighet. I Finnmark var 6,5 prosent av arbeidsstyrken registrerte enten som helt ledige eller på tiltak, mens andelen var hhv. 3,1 og 3,0 prosent i Oppland og Sogn og Fjordane.

Helt permitterte arbeidstakere regnes med blant de registrerte arbeidsledige. I 2003 var i gjennomsnitt 10 000 personer helt permittert, 3 500 flere enn året før. Delvis permitterte omfattet 6 300 personer, en oppgang på 1 400 fra året før. Tallet på både helt og delvis permitterte viser dermed en oppgang i forhold til 2002.

Tilgangen på ledige stillinger annonsert i media svangte i 1. halvår 2003 mellom 9 700 og 18 900 stillinger pr. måned, ifølge Aetat. I 2. halvår var tilgangen gjennomgående lavere, og endte på 5 500 i desember. I gjennomsnitt var det i 2003 en tilgang på 10 900 ledige stillinger hver måned, en nedgang på 5 200 fra året før. Beholdningen av ledige stillinger var i gjennomsnitt 11 100 i 2003. Året før var beholdningen i gjennomsnitt på 12 200 stillinger.

Undersysselsetting

AKU gir også tall for undersysselsetting, det vil si deltidssysselsatte som søker mer arbeid og som er tilgjengelig for dette arbeidet innen en måned etter intervju-tidspunktet. I 2003 var det 86 000 personer som var undersysselsatt etter denne definisjonen, en økning på 11 000 fra året før. Som andel av alle deltidsysselsatte utgjorde undersysselsatte 14,3 prosent.

Om en betrakter undersysselsettingen som en form for delvis arbeidsledighet, bidrar den til å utjevne forskjellen i ledigheten mellom menn og kvinner. Ifølge AKU var ledigheten i gjennomsnitt 4,9 prosent for menn og 4,0 prosent for kvinner i 2003. Samtidig var i gjennomsnitt 63 000 kvinner undersysselsatte, mot 23 000 menn.

Siden mange undersysselsatte kun ønsker seg noen få timer i tillegg, og mange arbeidsledige har ønske om deltidsarbeid, vil antallet personer som ønsker mer arbeid gi et ufullstendig bilde av omfanget av arbeidstilbudet. Ved å summere tilbudet av arbeidstimer fra de arbeidsledige og tilbudet av tilleggsarbeidstimer fra

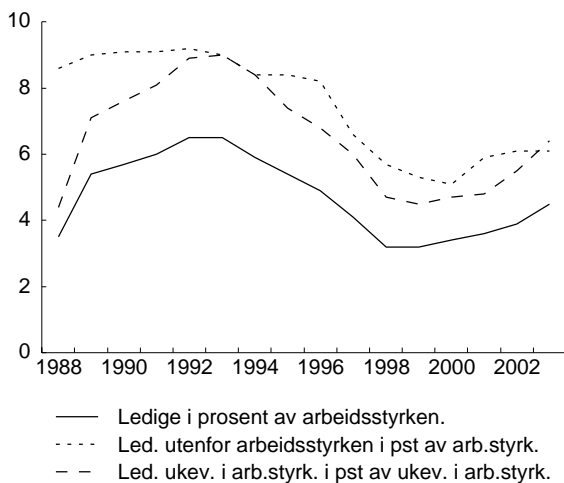
Arbeidsledige og undersysselsatte ifølge AKU. Personer og tilbud av ukeverk (37,5 timer). 1 000

	Nivå 2003	Endring fra året før	
		2002	2003
Arbeidsledige			
Personer	107	9	14
Ønsket antall ukeverk	90	10	12
Undersysselsatte			
Personer	86	7	11
Ønsket merarbeidstid i ukeverk	31	3	5
Tilbud av ukeverk i alt	121	13	17

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Arbeidsledige, andre med ønske om arbeid og ledige ukeverk 1988-2003. AKU

Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

de undersysselsatte, får vi et tall på det urealiserte arbeidstilbudet målt i timer. Omregnet i heltidsstillinger tilsvarte dette 121 000 årsverk i 2003, en oppgang på 17 000 fra året før. Det urealiserte arbeidstilbudet tilsvarende 6,4 prosent av alle årsverk som arbeidsstyrken tilbyr, en oppgang på 0,9 prosentpoeng fra 2002.

Personer utenfor arbeidsstyrken som ønsker arbeid

For å kunne bli definert som arbeidsledig i AKU, må en oppfylle bestemte krav om søkeaktivitet og tilgjengelighet. Ved hver måling er det en stor gruppe som ikke har inntektsgivende arbeid og som oppgir at de ønsker arbeid. På grunn av lav søkeaktivitet eller tilgjengelighet blir de likevel ikke definert som arbeidsledige.

Denne «reservearbeidsstyrken» holdt seg, ifølge AKU, relativt stabilt rundt 190 000 personer fra 1988 til og med 1996. I samme periode varierte antallet AKU-ledige mellom 75 000 og 140 000. Fra 1996 til 1998 ble denne gruppen redusert med 25 000 personer pr. år. I 1999 gikk antallet ned med 8 000, mens reduk-

Personer utenfor arbeidsstyrken. 1 000 personer

	Nivå 2003	Endring fra året før	
		2002	2003
Utenfor arbeidsstyrken	882	4	26
Ønsker arbeid	145	4	1
Kan begynne innen en måned	71	6	-2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

sjonen i 2000 bare var på 4 000 personer. I 2001 gikk imidlertid denne gruppen opp med 20 000 personer, for så å øke ytterligere med 4 000 i 2002. I fjoråret var det en økning på kun 1 000. «Reservearbeidsstyrken» utgjorde dermed 145 000 personer i 2003. Som for undersysselsatte er det flere kvinner enn menn blant personer utenfor arbeidsstyrken som ønsker arbeid. I 2003 var andelen kvinner 54 prosent.

Arbeidsmarkedstiltakene

I 2003 var det i gjennomsnitt 14 300 personer sysselsatt ved personrettede ordinære arbeidsmarkedstiltak (utenom yrkeshemmede). Dette er 5 000 flere enn i året før. Fra 1993 til 1999 foregikk det en gradvis nedtrapping av omfanget på tiltakene i takt med fallet i arbeidsledigheten. I 2000 økte omfanget noe, før det igjen begynte å synke i 2001. Nedtrappingen har bidratt til noe av økningen i antallet registrerte helt arbeidsledige mot slutten av 2001 og gjennom 2002. En del av de arbeidssøkende som deltar på opplæringstiltak (AMO), blir i AKU klassifisert som arbeidsledige. Dette er noe av grunnen til at arbeidsledigheten ifølge AKU ikke steg like mye som den registrerte ledigheten i den aktuelle tidsperioden.

Blant arbeidsmarkedstiltakene var opplæringstiltak den største gruppen i 2003, tilsvarende 42 prosent av alle tiltakene. Blant ungdom under 20 år, var i gjennomsnitt 2 300 ordinære tiltaksdeltakere. Samtidig var 3 100 i samme aldersgruppe registrert helt ledige. I 2002 var 1 700 på tiltak og 2 800 ledige i denne aldersgruppen.

Arbeidsmarkedstiltak¹. 1 000 personer

	2003	Endring fra 2002
Personrettede ordinære arbeidsmarkedstiltak i alt ²	14,3	5,0
Lønnstilskudd	2,7	1,1
Opplæring	6,0	1,5
Arbeidspraksis	5,3	2,1
Midlertidige sysselsettingstiltak	0,1	0,0
Forsøks- og andre tiltak	0,3	0,2
Herav ungdom under 20 år	2,3	0,7

¹ Nye betegnelser fra 2002: Arbeidspraksis tilsvarende praksisplasser, midlertidige sysselsettingstiltak tilsvarende utdanningsvikariat og off. sysselsettingstiltak, mens opplæring tilsvarende arbeidsmarkedskurs (AMO).

² Yrkeshemmede på ordinære tiltak er ikke inkludert.

Kilde: Aetat Arbeidsdirektoratet.

Sykefravær

I 3. kvartal 2003 gikk 8,1 prosent av dagsverkene for lønns-takere tapt på grunn av sykefravær. Det var en vekst på 4,9 prosent siden 3. kvartal 2002 og 14,7 prosent siden 3. kvartal 2000, da var sykefraværet på 7,1 prosent, så veksten i prosentpoeng var 1,0 i treårsperioden

Sykefraværsprosenten på 8,1 i 3.kvartal 2003 fordelte seg med 7,4 som legemeldt og 0,7 prosent som egenmeldt. Legemeldt fravær står dermed for omtrent 90 prosent av alt sykefravær. Fra 3. kvartal 2000 til 3. kvartal 2003 vokste det legemeldte fraværet markert mer enn det egenmeldte (henholdsvis 15,2 og 9,9 prosent prosentvis vekst). Her må en også ta i betraktning at det i samme periode har blitt langt flere arbeidstakere som har fått utvidet adgang til egenmelding som følge av at bedriften de jobber i har tegnet IA-avtale. Gitt de gamle regler for egenmelding ville derfor veksten i legemeldt fravær vært enda sterkere jamført med utviklingen i egenmeldt fravær.

Av de større næringene var veksten i sykefraværet fra 3. kvartal 2000 til 3. kvartal 2003 størst i bygge- og anleggsvirksomhet og forretningsmessig tjenesteyting. Begge næringene hadde en vekst på over 20 prosent i tapte dagsverk på grunn av sykefravær. For bygge- og anleggsvirksomhet var veksten sterkere enn i andre næringer for både egenmeldt og legemeldt fravær. I forretningsmessig tjenesteyting var det først og fremst det legemeldte sykefraværet som bidro til veksten i sykefraværet. Veksten i egenmeldt fravær i denne næringen var bare halvparten så sterk som gjennomsnittet. Dette er forøvrig en næring med sterk vekst i sykefraværet fra et veldig lavt nivå, og fremdeles ligger sykefraværet i forretningsmessig tjenesteyting under gjennomsnittet for alle næringer (6,8 mot 8,1 prosent).

Høyest nivå på sykefraværet i 3.kvartal 2003 hadde næringene helse og sosialtjenester (10,5 prosent) og bygge- og anleggsvirksomhet (9,1 prosent). Lavest var fraværet i næringene finansiell tjenesteyting (5,9 prosent), undervisning (6,7 prosent) forretningsmessig tjenesteyting (6,8 prosent). Disse næringene er blant annet kjennetegnet ved at de har få jobber som er fysisk krevende

For menn er det legemeldte sykefraværet i 3.kvartal 2003 stigende med alder (det finnes ikke tall for egenmeldt sykefravær etter alder), mens fraværet for kvinner stiger med alderen fram til aldersgruppen 30-34 år for så å synke til og med aldersgruppen 40-44 år. Deretter stiger sykefraværet igjen med alderen for kvinner. Siden 3. kvartal 2000 har sykefraværet særlig økt for kvinner i alderen 24-34 år. Tendensen til en «midlertidig topp» i sykefraværet for kvinner i aldersgruppen 30-34 år har dermed blitt tydeligere i løpet av treårsperioden. Sykdom i forbindelse med svangerskap og kanskje småbarnsperiode synes å ligge bak.

Ut fra historiske tall for utviklingen i sykefraværet, forventet mange en nedgang i sykefraværet når arbeidsledigheten steg og sysselsettingen falt etter første halvår 2002. En slik sammenheng har gjerne vært forklart ut fra to teorier. I perioder med forverring på arbeidsmarkedet unngår de ansatte i større grad å sykemelde seg for å redusere sannsynligheten for å miste jobben (disiplineringshypotesen). Dette skulle man særlig tro ville bidra til reduksjon av de kortere fraværene. Samtidig vil en forverring på arbeids-

markedet føre til at personer med kroniske plager i større grad går over til uførhet ved nedbemanning og har større problemer med å nå opp i den økte konkurransen om ledige jobber (seleksjonshypotesen). Her vil man forvente nedgang i de lange fraværene. I Sandmannutvalget ble det gjort en gjennomgang av studier på sammenhengen mellom sykefravær og arbeidsledighet/sysselsetting. Selv om noen studier klart mener å finne et slikt mønster er det ikke et entydig bilde fra alle studier (NOU 2000:27). Det at sykefraværet denne gang ikke har falt med økt ledighet og fallende sysselsetting, kan således ikke sies å være helt overraskende. Jamført med problemene på arbeidsmarkedet på begynnelsen på 1990-tallet, har dessuten utslaget i ledighet og sysselsetting denne gang vært mindre.

Det at det egenmeldte fraværet (korttidsfraværet) har vokst mindre enn fraværet totalt sett på tross av økt adgang til egenmelding, kan tyde på at disiplineringshypotesen i noen grad har slått til.

Den sterke veksten i de lange sykefraværene tyder på at seleksjonshypotesen har bidratt mindre til å forklare utviklingen. Ved siden av at nedgangen i arbeidsmarkedet denne gang har vært relativt beskjeden og således kan ha gitt mindre seleksjon, kan det også skyldes at det tar noe tid før effekten av seleksjonen slår ut jamført med disiplineringen. Endelig kan effekten av seleksjonen ha blitt motvirket av at andre faktorer har bidratt i motsatt retning dvs. til at sykefraværet har steget.

Når det gjelder forsinkelser i effekten på sykefraværet av en seleksjon av arbeidstakere, henger dette sammen med at man kan være sykmeldt ett år med full lønn før man går over på attføring og eventuelt senere uførhet. For den enkelte arbeidstaker vil dette økonomisk sett være en gunstigere avgang fra en jobb enn en ren oppsigelse. Dette kan også være en løsning arbeidsgiver ser seg tjent med, ettersom trygden refunderer sykepene fra og med sykefraværets 17. kalenderdag. Slik kan arbeidstakere på vei ut av sysselsetting, bidra til økt sykefravær i den første tiden med økende ledighet og minkende sysselsetting. Det vil også være slik at det i en periode rundt beslutninger om nedbemanning i et foretak vil være usikkerhet og stress, som i seg selv kan bidra til økt sykefravær.

Det er også visse utviklingstrekk de senere år som har bidratt til å trekke det legemeldte sykefraværet opp og således motvirke en seleksjonseffekt. En slik faktor er lettere tilgang til bruk av såkalt aktiv sykemelding. Det har vært en markert økning i bruken av denne, noe som kan ha bidratt til at folk har blitt gående lenger som helt sykemeldte i stedet for på gradert sykemelding. Ordningen er nå strammet noe til. Det synes videre å ha blitt en holdning til økt bruk av sykemelding ved svangerskap. Kvinner i alderen 25-34 år har stått for en relativ stor del av veksten i det legemeldte sykefraværet.

Det er også visse strukturelle endringer i arbeidsmarkedet som har motvirket nedgang i sykefraværet de siste årene. En økt andel kvinner og eldre blant de sysselsatte betyr en økt andel sysselsatte med høyere fravær enn gjennomsnittet. På kort sikt er likevel effekten av slike demografiske endringer relativt liten.